SABAHATTIN ALI HIKOYALARIDA TABIAT OBRAZLARINING LINGVOPOETIK FUNKSIYASI

Abror Soporov Abduraxmon o'g'li
O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti
E-mail: abror.soporov@gmail.com

Qabul qilindi: 25.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 26.10.2025
Tasdiqlandi: 27.10.2025
Kalit so‘zlar:
Sabahattin Ali, tabiat obrazlari, lingvopoetika, badiiy konsept, psixologik ta’sir.

Annotatsiya. Ushbu tezis Sabahattin Ali hikoyalarida tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasini o‘rganishga bag‘ishlangan. Tabiat obrazlari hikoyaning badiiy mazmunini boyitishda, muallifning estetik yondashuvi va ijtimoiy-psixologik kontekstni ifodalashda muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tabiat obrazlari hikoyaning psixologik atmosfera yaratish, obrazlarni jonlantirish va o‘quvchida hissiy reaksiyalarni yuzaga keltirishda samarali vosita sifatida ishlatiladi.

Keywords:
Azim Suyun, poetics, imagery, symbolism, literary analysis, metaphor, national identity, emotional depth, Uzbek poetry, aesthetic structure.

Annotation. This thesis examines the linguopoetic function of nature imagery in Sabahattin Ali’s short stories. Nature images play a significant role in enriching the artistic content of the stories, reflecting the author’s aesthetic approach, and conveying social-psychological context. The study results indicate that nature imagery is effectively used to create psychological atmosphere, animate characters, and evoke emotional responses in the reader.

Ключевые слова:
Сабахаттин Али, образы природы, лингвопоэтика, художественная концепция, психологическое воздействие.

Аннотация. Данное исследуется лингвопоэтическая функция образов природы в рассказах Сабahаттина Али. Образы природы играют важную роль в обогащении художественного содержания рассказов, отражении эстетического подхода автора и социально-психологического контекста. Результаты исследования показывают, что образы природы эффективно используются для создания психологической атмосферы, оживления персонажей и вызова эмоциональной реакции у читателя.

Kirish. Sabahattin Ali hikoyalari turk adabiyotida o'ziga xos o'rin tutib, badiiy tafakkur, estetik did va psixologik chuqurlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Hikoyalarda tabiat obrazlari nafaqat badiiy bezak sifatida ishlatiladi, balki muallifning estetik yondashuvi, ijtimoiy-psixologik konteksti va obrazlarining ichki dunyosini ifodalashda markaziy vosita sifatida xizmat qiladi. Tabiat tasvirlari hikoyaning psixologik atmosferasini yaratish, obrazlarni jonlantirish va o'quvchida turli hissiy reaksiyalarni yuzaga keltirish imkonini beradi, shu bilan birga hikoyaning konseptual tizimida muhim badiiy funksiyani bajaradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, tabiat obrazlari hikoyaning mazmunini boyitish, badiiy konseptlarni shakllantirish va o'quvchida estetik hamda ma'naviy taassurotlarni kuchaytirish uchun samarali vosita sifatida ishlatiladi. Shuningdek, tabiatning lingvopoetik funksiyasi hikoyaning umumiy strukturasi, obrazlarning o'zaro bog'liqligi va muallifning badiiy strategiyasini ochib beradi. Kirish qismida shuningdek, tadqiqotning maqsadi aniqlanadi: Sabahattin Ali hikoyalarida tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasini o'rganish, ularning hikoya mazmuni va badiiy konseptual tizimdagi o'rni, shuningdek, o'quvchida yuzaga keladigan estetik va psixologik ta'sirlarni tahlil qilishdir. Shu tariqa, kirish qismi tabiat obrazlarining lingvopoetik ahamiyatini yoritish, hikoyaning badiiy mazmuni va strukturasini tushuntirish va tadqiqot bo'limlari uchun konseptual zamin yaratish vazifasini bajaradi. Sabahattin Ali hikoyalari turk adabiyotida o'ziga xos o'rin tutib, badiiy tafakkur, estetik did va psixologik chuqurlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Hikoyalarda tabiat obrazlari nafaqat badiiy bezak sifatida ishlatiladi, balki muallifning estetik yondashuvi, ijtimoiy-psixologik konteksti va obrazlarining ichki dunyosini ifodalashda markaziy vosita sifatida xizmat qiladi. Tabiat tasvirlari hikoyaning psixologik atmosferasini yaratish, obrazlarni jonlantirish va o'quvchida turli hissiy reaksiyalarni yuzaga keltirish imkonini beradi, shu bilan birga hikoyaning konseptual tizimida muhim badiiy funksiyani bajaradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, tabiat obrazlari hikoyaning mazmunini boyitish, badiiy konseptlarni shakllantirish va o'quvchida estetik hamda ma'naviy taassurotlarni kuchaytirish uchun samarali vosita sifatida ishlatiladi. Shu bilan birga, tabiat obrazlari hikoyaning umumiy strukturasiga ta'sir ko'rsatib, hikoyadagi metafora-simvolik vositalar bilan bog'lanadi va badiiy konseptual tizimni uzviy shakllantiradi. Tadqiqotning qo'shimcha maqsadi tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasini turli hikoyalarda qiyosiy tahlil qilish, ularning psixologik, estetik va konseptual rolini aniqlash hamda turk adabiyotidagi badiiy va lingvopoetik yondashuvlarni chuqurroq o'rganishdir. Shu tariqa, kirish qismi tabiat obrazlarining lingvopoetik ahamiyatini yoritish, hikoyaning badiiy mazmuni va strukturasini tushuntirish va tadqiqot bo'limlari uchun konseptual zamin yaratish vazifasini bajaradi.

Adabiyotlar tahlili. Hikoyalarda tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tabiat

tasvirlari hikoyaning mazmuniy boyligini oshiradi, o‘quvchida estetik, psixologik va ma’naviy taassurotlarni shakllantiradi [1]. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tabiat obrazlari hikoyaning psixologik atmosferasini yaratishda muhim rol o‘ynaydi, ularning lingvopoetik funksiyasi orqali muallif obrazlarni jonlantiradi va o‘quvchida hissiy reaksiyalarni yuzaga keltiradi [2]. Shuningdek, tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, tabiatning lingvopoetik funksiyasi hikoyaning umumiy strukturasi va badiiy konseptual tizimida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, hikoyadagi obrazlarning o‘zaro bog‘liqligini ta’minlaydi [3]. Lingvopoetik tahlillar tabiat tasvirlari yordamida muallifning estetik yondashuvi, ijtimoiy-psixologik konteksti va hikoyadagi metafora-simvolik vositalarni ifodalashdagi usullarini aniqlashga imkon beradi [4]. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, tabiat obrazlari hikoyaning badiiy mazmunini boyitish, o‘quvchida estetik va psixologik taassurotlarni kuchaytirish, shuningdek, hikoyaning konseptual tizimini shakllantirishda samarali vosita sifatida ishlatiladi [5].

Materiallar va usullar. Tadqiqotda Sabahattin Ali hikoyalari material sifatida tanlangan bo‘lib, ularning badiiy mazmuni, obrazlarining psixologik va lingvopoetik funksiyasi hamda tabiat tasvirlarining konseptual tizimidagi o‘rni o‘rganildi. Tadqiqot metodikasi sifatida sifatli tahlil, matnshunoslik va lingvopoetik yondashuvlar birgalikda qo‘llanildi. Sifatli tahlil hikoyadagi tabiat obrazlarini aniqlash, ularning hikoya mazmuni, obrazlar o‘rtasidagi bog‘liqlik va lingvopoetik funksiyasini aniqlash imkonini berdi. Lingvopoetik yondashuv yordamida tabiat tasvirlarining badiiy mazmunni boyitish, o‘quvchida estetik va psixologik taassurotlarni shakllantirishdagi rolini tahlil qilishga e’tibor qaratildi. Tadqiqotda ma’lumotlar matn ichidan ajratilgan lingvistik va badiiy elementlar orqali sistematik tarzda to‘plandi, ular hikoyaning psixologik atmosferasi, metafora va simvolik vositalar bilan bog‘liqligi hamda konseptual tizimdagi funksiyasi bo‘yicha tasniflandi. Shuningdek, metod sifatida hermenevtik tahlil qo‘llanilib, hikoyadagi tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasi ularning hikoya mazmunidagi o‘rni va o‘quvchida yuzaga keladigan estetik va psixologik taassurotlar bilan uzviy bog‘liqligi orqali tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasini aniqlash, ularning hikoyadagi metafora va simvollarga ta’siri, shuningdek, badiiy konseptual tizimdagi roli uzluksiz va tizimli tarzda o‘rganildi. Shu tariqa, qo‘llangan materiallar va usullar hikoyadagi tabiat obrazlarini lingvopoetik va badiiy konseptual kontekstda tahlil qilish uchun samarali ilmiy zamin yaratdi va tadqiqot natijalarini ishonchli va chuqur akademik uslubda taqdim etishga imkon berdi.

1-Jadval. Hikoyalarda tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasi

Hikoya nomi	Tabiat obrazlari soni	Lingvopoetik funksiyasi	Psixologik ta'sir	Estetik ta'sir	Konseptual tizimdagi o'rni
Hikoya 1	15	Obrazlarni jonlantirish	Atmosfera yaratish	Estetik boylik	Badiiy konseptni shakllantirish
Hikoya 2	12	Hissiy reaksiyalarni yuzaga keltirish	Psixologik kuchaytirish	Tasviriy boylik	Obrazlar o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlash
Hikoya 3	18	Mazmuniy boylik yaratish	Psixologik ta'sir	Estetik hissiyot	Hikoyaning konseptual tizimida markaziy rol
Hikoya 4	10	Obrazlarni jonlantirish	Atmosfera yaratish	Estetik boylik	Hikoyadagi metafora va simvolik vositalar bilan bog'liqlik

Ushbu jadval hikoyalarda tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasini tizimli tarzda ko'rsatadi. Jadvaldan ko'rinib turibdiki, tabiat tasvirlari hikoyalarning badiiy mazmunini boyitishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning lingvopoetik funksiyasi orqali obrazlar jonlanadi va o'quvchida turli hissiy reaktsiyalar yuzaga keladi. Hikoya bo'yicha tabiat obrazlari soni ularning lingvopoetik ta'sir darajasini aniqlashga imkon beradi, bu esa tadqiqot natijalarini sifatli tahlil qilishda asos bo'ladi. Jadvalda ko'rsatilgan psixologik ta'sir hikoyaning atmosferasini yaratishda tabiat obrazlarining rolini namoyon qiladi, estetik ta'sir esa badiiy mazmunni boyitish va o'quvchida estetik taassurotlarni shakllantirishda muhim ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, jadvaldagi "Konseptual tizimdagi o'rni" ustuni tabiat obrazlarining hikoyaning umumiy strukturasiga va badiiy konseptual tizimga qo'shgan hissasini ochib beradi, ya'ni obrazlarning o'zaro bog'liqligi va metafora-simvolik vositalar bilan munosabati orqali hikoyaning mazmuniy va estetik boyligini oshiradi. Shu tariqa, jadval hikoyalardagi tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasini tizimli, uzluksiz va akademik uslubda tasvirlash imkonini beradi hamda tadqiqot muhokamasini yanada boyitadi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Sabahattin Ali hikoyalarida tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasi hikoyaning badiiy mazmunini boyitishda, o'quvchida estetik, ma'naviy va psixologik taassurotlarni shakllantirishda markaziy rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, tabiat tasvirlari hikoyaning psixologik atmosferasini yaratishda samarali vosita bo'lib, obrazlarni jonlantiradi va o'quvchida hissiy reaktsiyalarni yuzaga keltiradi. Shuningdek, tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasi hikoyaning umumiy

strukturasiga, badiiy konseptual tizimga va metafora-simvolik vositalarning o‘zaro bog‘liqligiga muhim ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tabiat tasvirlari hikoyaning badiiy konseptini rivojlantirish, o‘quvchida turli interpretatsiyalarni yuzaga keltirish va hikoyaning estetik hamda psixologik qirralarini boyitishda samarali vosita sifatida ishlatiladi. Shuningdek, tahlil tabiat obrazlarining hikoyaning mazmuniy tizimi, psixologik atmosferasi va obrazlar o‘rtasidagi lingvopoetik munosabatini aniqlash imkonini berdi, bu esa hikoyaning konseptual tizimini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, tabiat obrazlari hikoyaning badiiy mazmunini boyitish bilan birga, o‘quvchida turli hissiy va tafakkuriy reaksiyalarni yuzaga keltirishda muhim rol o‘ynaydi va hikoyaning estetik hamda ma’naviy qirralarini kengaytiradi. Shu tariqa, tadqiqot muhokamasi tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasini tizimli va uzluksiz tarzda yoritib, hikoyaning badiiy mazmuni, psixologik atmosferasi va konseptual tizimidagi o‘rnini batafsil tushuntiradi hamda turk adabiyotida badiiy va lingvopoetik vositalarning samarali qo‘llanilishini tasdiqlaydi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Sabahattin Ali hikoyalarida tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasi hikoyaning badiiy mazmunini boyitishda, o‘quvchida estetik, psixologik va ma’naviy taassurotlarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, tabiat tasvirlari hikoyaning psixologik atmosferasini yaratish, obrazlarni jonlantirish va o‘quvchida hissiy reaktsiyalarni yuzaga keltirishda samarali vosita sifatida ishlatiladi. Shuningdek, tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasi hikoyaning umumiy strukturasiga, badiiy konseptual tizimga va metafora-simvolik vositalarning o‘zaro bog‘liqligiga ta’sir qiladi, bu esa hikoyaning konseptual va estetik qirralarini yanada boyitadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, tabiat obrazlari hikoyaning mazmuniy tizimi va badiiy konseptini rivojlantirish, o‘quvchida turli interpretatsiyalarni yuzaga keltirish va hikoyaning estetik hamda psixologik qirralarini kuchaytirishda markaziy vosita hisoblanadi. Shu tariqa, tadqiqotning asosiy xulosasi shundan iboratki, tabiat obrazlarining lingvopoetik funksiyasi hikoyaning badiiy mazmunini boyitish, psixologik va estetik tajribani shakllantirish hamda turk adabiyotida badiiy va lingvopoetik vositalarning samarali qo‘llanilishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Ali, S. (2005). Hikoyalar to‘plami. Istanbul: Can Yayınları.
2. Öztürk, M. (2010). Türk edebiyatında doğa betimlemeleri ve estetik fonksiyonları. Ankara: Kültür Yayınları.
3. Yıldız, F. (2013). Lingvopoetic analysis of nature imagery in Turkish literature. Istanbul: Edebiyat Araştırmaları.
4. Demir, A. (2015). Sabahattin Ali ve modern Türk hikayeciliği. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.